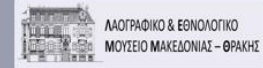

Δώρα από μακριά! Βλάχοι πραγματευτάδες με σεντούκι και καρδιά...

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα του ΛΕΜΜ-Θ για σχολεία, για μαθητές και μαθήτριες από Ε' δημοτικού και πάνω (περίοδος υλοποίησης: Μάρτιος – Ιούνιος 2026)

Στο πλαίσιο λειτουργίας της περιοδικής έκθεσης: *Ελληνόβλαχοι και εθνοευεργασία: τεκμήρια από το παρελθόν, διδάγματα για το μέλλον – Η συμβολή του βλαχόφωνου παροικιακού ελληνισμού στη συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους*

1

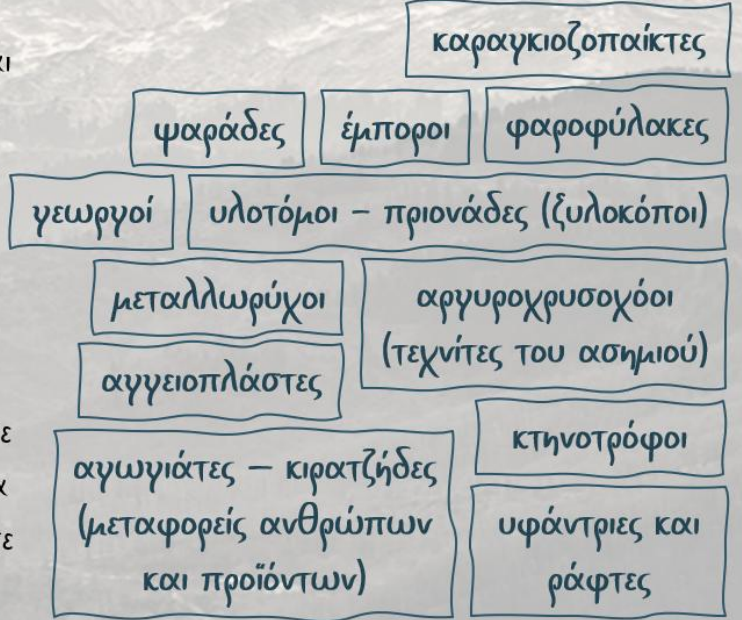
Ονομάζομαι Στέργιος Πήχας. Γεννήθηκα το 1795 στη Βιέννη της Αυστρίας. Κατάγομαι όμως από ένα βλαχοχώρι της Οι γονείς και οι παππούδες μου γεννήθηκαν στο

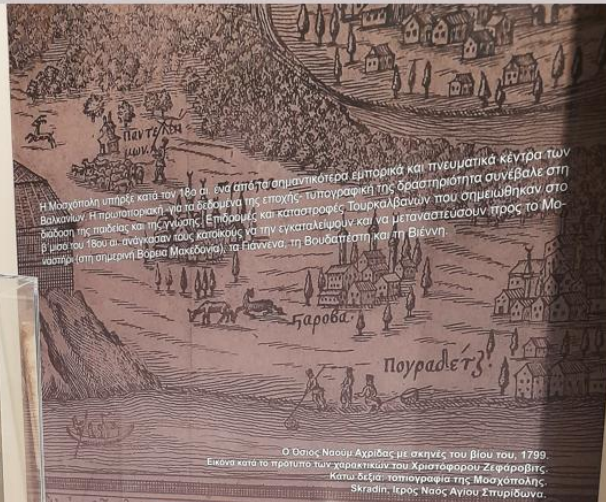
Γρεβενών.

Η γη μας έχει απότομες πλαγιές, βαθιές χαράδρες και ανάμεσά τους σφηνωμένες κοιλάδες· μονοπάτια και περάσματα που γνωρίζουν οι ντόπιοι για να μετακινούνται και να μεταφέρουν τα αγαθά τους για πώληση ή ανταλλαγή. Λόγω του ορεινού κλίματος όλοι φορούν βαριά και ζεστά ρούχα. Τα δάση είναι γεμάτα βελανιδιές, καστανιές, οξιές, έλατα και πεύκα. Σιτάρι, καλαμπόκι και πορτοκάλια δεν ευδοκούν, αλλά τα ζώα βρίσκουν άφθονο χορτάρι στα λιβάδια. Παρά τη γεωγραφική απομόνωση της περιοχής, η ανάγκη για επιβίωση και η επιθυμία για προκοπή κάνει πολλούς Βλάχους να ταξιδεύουν από μέρος σε μέρος, εξασκώντας την τέχνη τους με ελάχιστα μέσα, τόσο λίγα που μπορούν να χωρέσουν σε ένα ζύλινο κασελάκι...

Το περιβάλλον λοιπόν επιδρά στην οικονομία και στα επαγγέλματα των ανθρώπων. Οι Βλάχοι είναι κυρίως: **Κυκλώνουμε έξι σχετικές ασχολίες.**

2

Η Μοσχόπολη υπερέχει κατά τον 18ο αιώνα από τα σημαντικότερα εμπορικά και πνευματικά κέντρα των Βαλκανίων. Η πρωτοποριακή για τα δεδομένα της εποχής τυπογραφική της δραστηριότητα συνέβαλε στη διάδοση της παιδείας και της γνώσης. Επιστρέφει και καταστrophές Τουρκαλβανών που σημειώθηκαν στο βίμα του 18ου αιώνα, αναγκάζοντας τους κατοίκους να την εγκαταλείψουν και να μεταναστεύσουν προς το Μαυροβούνιο (στη σημερινή Βόρεια Μακεδονία), τα Γιάννενα, τη Βουδαπέστη και τη Βιέννη.

Ο Όλιβιερ Νασόν: Ακρίδας με ακριές του Βισού του, 1799. Εικόνα κατά το πρότυπο των χαρακτηριστικών του Χριστόφορου Ζεφάροβιτς. Κάτω δεξιά: τοπογραφία της Μοσχόπολης Skradin, Γερός Νάος Αγίου Σπυρίδωνα.

«Ακρίδας έχω παρ' αυτήν εδάς ζωγραφίω»

Ανάμεσα στα βλαχοχώρια που ξεχώρισαν, ιδιαίτερη θέση για την οικονομική της ακμή και την πνευματική ακτινοβολία της έχει η ¹ [redacted]. Ο πατέρας μου μιλούσε συχνά για το φημισμένο ² [redacted] της, που ήταν το δεύτερο μεγαλύτερο στα Βαλκάνια μετά από εκείνο της Κωνσταντινούπολης την εποχή που αυτός ήταν παιδί. Μου έλεγε και για μια ³ [redacted], αφιερωμένη σε έναν πολύ αγαπητό άγιο των Βλάχων, τον ⁴ [redacted]. Το μοναστήρι του συνεργαζόταν με την πόλη και τα σχολεία της, εκδίδοντας ⁵ [redacted] και μαθαίνοντας στα παιδιά γράμματα. Οι ιστορίες για τη σπουδαία αυτή πόλη τελείωναν πάντα λυπητερά, καθώς ο πατέρας θυμόταν ότι –λίγο πριν γεννηθώ– ο οικισμός καταστράφηκε από ⁶ [redacted]. Τότε πολλοί κάτοικοι αναγκάστηκαν να φύγουν και να σκορπίσουν σε κοντινά και μακρινά μέρη.

Γινόμαστε ...ντεντέκτιβ λέξεων!
«Ξεθλώνουμε» τις λέξεις που φαίνονται αχνά με τη βοήθεια του κειμένου της έκθεσης!

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

1		ε			γ			
2			ρ		α			κ
3		τ		χ			ι	
4					έ	σ		η
5		α			ύ	ζ		
6				ρ		ς		
7		έ	ζ		ρ			
8				μ		υ		
9		κ		ρ		ά		

3

Ο πιο διαδεδομένος και αποτελεσματικός τρόπος να κάνει κάποιος εμπόριο είναι από τη θάλασσα με τα καράβια.

Στη ... (1) γερά ... (9) πηγαينوέρχονται με τη βοήθεια του ... (8) φορτωμένα με προϊόντα. Σαλπάρουν από τις Δαλματικές ακτές, πλέουν στην ... (2) και φτάνουν στη Βενετία, την ... (4) και στα άλλα μεγάλα λιμάνια της Ιταλίας. Οι Βλάχοι έμποροι συμμετέχουν δυναμικά! Γύρω στο 1730, ο αδερφός του παππού μου, που βρισκόταν στη ... (5) για δουλειές, είχε παραγγείλει να του στείλουν μια μεγάλη παρτίδα από κεραμικές κρασοκανάτες, από αυτές τις πολύχρωμες με τα διασκεδαστικά ... (3) που κατασκευάζονται στο ... (7) και μοσχοπουλιούνται στις ... (6). Μια τέτοια κανάτα – ενθύμιο από τον θείο μου– έχουμε κι εμείς στο σπίτι μας!

Συμπληρώνουμε την ακροστοιχίδα για να ανακαλύψουμε το όνομα της ιταλικής κρασοκανάτας με το σατυρικό ποιηματάκι!

**Ενώνουμε τα κομμάτια του παζλ για να ανακαλύψουμε τι γράφει αυτό το ποιηματάκι!
Σε ποιους αναφέρεται και για τι πράγμα μιλάει;**

Εμπορική κινητικότητα και γεωγραφική εξόπλιση

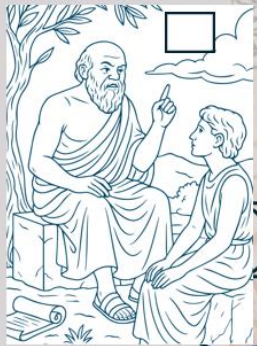
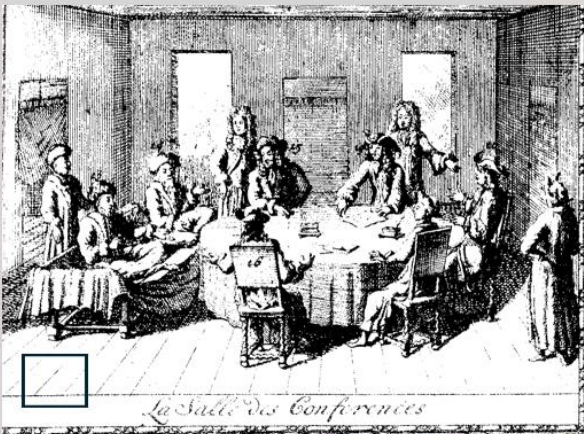

Το σπίτι μας στη Βιέννη έχει μια τεράστια βιβλιοθήκη! Και η βιβλιοθήκη μας είναι γεμάτη βιβλία! Ένα μου αρέσει ιδιαίτερα, γιατί μου θυμίζει την ιστορία της οικογένειάς μου. Το 'χω διαβάσει τόσες φορές που το 'χω μάθει απέξω! Αρχίζει έτσι...

Γλωσσικοί ...εξερευνητές!

Συμπληρώνουμε τα κενά του κειμένου με την κατάλληλη λέξη, επιλέγοντας κάθε φορά μια από τις τρεις εναλλακτικές των παρενθέσεων.

«Το _____ (φυτώριο / εμπόριο / εστιατόριο) υπάρχει εδώ και χιλιάδες χρόνια. Από την αρχαιότητα οι άνθρωποι _____ (αντάλλαζαν / αγκάλιαζαν / χάραζαν) τρόφιμα, υφάσματα, σκεύη και εργαλεία. Για να γίνουν πιο εύκολες οι συναλλαγές δημιουργήθηκε το _____ (κτήμα / βλήμα / χρήμα) και έτσι αναπτύχθηκε η _____ (υγεία / κοινωνία / οικονομία). Για να υπάρξει εμπόριο χρειάζονται προϊόντα που _____ (κουράζονται / πετάγονται / παράγονται) και άνθρωποι που τα ζητούν -αυτό λέγεται προσφορά και ζήτηση. Το εμπόριο δίνει ώθηση στην _____ (ψυχολογία / τεχνολογία / βιολογία) και αντίστροφα: Ανοίγονται δρόμοι, κατασκευάζονται καράβια, οι _____ (συγκοινωνίες / τραγωδίες / παραλίες) βελτιώνονται. Πολλοί άνθρωποι _____ (μαγειρεύουν / ταξιδεύουν / κοροϊδεύουν) παρακινούμενοι από το εμπόριο για καλύτερες ευκαιρίες. Τα χωριά και οι πόλεις αλλάζουν. Και οι άνθρωποι αλλάζουν. Αυτοί που προέρχονται από έναν τόπο και μεταναστεύουν μακριά από την _____ (παγίδα / μερίδα / πατρίδα) τους δημιουργούν στα κέντρα όπου εγκαθίστανται _____ (αποικίες / παροικίες / συνοικίες). Οι _____ (συνοικίες / αποικίες / παροικίες) τους βοηθούν να νιώθουν λίγο σαν στο σπίτι τους. Η μετανάστευση λέγεται και _____ (αποδημία / επιδημία / εκδημία) ή _____ (χωρισμός / ξενιτεμός / στεναγμός)».

5

Πολλά χρόνια αργότερα, όταν πια ο Στέργιος Πήχας είχε πεθάνει, βρέθηκε στις σελίδες του βιβλίου του ένα σημείωμα που έλεγε:

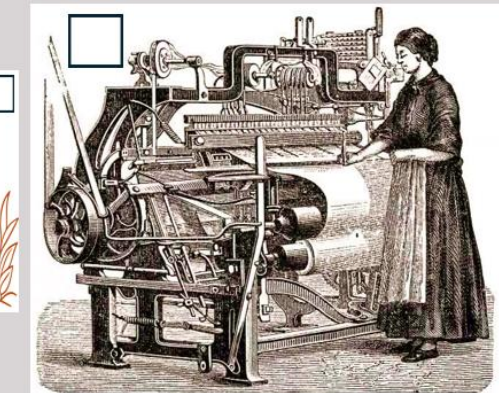
«Μια εποχή με μεγάλη κινητικότητα είναι η περίοδος από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα έως τα μέσα του 19^{ου} αι. στην περιοχή της άλλοτε Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Ελλάδα με τα σημερινά της όρια ανήκε τότε σε εκείνη την αυτοκρατορία. Επικεφαλής όλων ήταν ο σουλτάνος. Το οθωμανικό κράτος σταδιακά αποδυναμωνόταν και, μετά από πολέμους με την Αυστρία, υπέγραψε τη Συνθήκη του Κάρολοβιτς (1699) και τη Συνθήκη του Πασάροβιτς (1718), που είχαν ευνοϊκούς όρους για τους Ευρωπαίους εμπόρους.

Την ίδια περίοδο ο πληθυσμός της Ευρώπης αυξανόταν. Κι έτσι αυξανόταν κι οι ανάγκες της για πρώτες ύλες. Η Ευρώπη, λοιπόν, αναζήτησε μαλλί, βαμβάκι, σιτάρι, καπνό και άλλα αγαθά στην αγροτική Οθωμανική Αυτοκρατορία. Και καθώς η βιοτεχνία αρχικά και λίγο μετά η βιομηχανία της αναπτύσσονταν γρήγορα, άρχισαν τα εργοστάσια να παράγουν όλο και περισσότερα προϊόντα. Πολλά από αυτά προέρχονταν από τις πρώτες ύλες που προμηθεύονταν από τον Νότο.

Οι δυνατές χώρες έκαναν ισχυρή την παρουσία τους σε πολλά μέρη του κόσμου, ελέγχοντας το εμπόριο προς όφελός τους. Επειδή κάποιοι θαλάσσιοι δρόμοι έκλεισαν λόγω πολέμων, άνοιξαν περισσότεροι στεφανιοί.

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες ωφελήθηκαν ιδιαίτερα οι Βλάχοι. Γνώριζαν τα ορεινά περάσματα, ήταν έμπειροι κτηνοτρόφοι και υλοτόμοι, ήξεραν να δουλεύουν το μαλλί, να κατεργάζονται το ασίμη, να ζωγραφίζουν, να ταξιδεύουν και να συνεννοούνται σε πολλές γλώσσες. Όλα αυτά τους έδωσαν σημαντικό πλεονέκτημα».

Διαβάζουμε το κείμενο και σημειώνουμε με τις εικόνες που σχετίζονται με το περιεχόμενο.

Στα βλαχοχώρια τίποτα δεν πάει χαμένο. Κάθε ζώο, κάθε υλικό, κάθε μονοπάτι έχει τη σημασία του. Αυτό ο παππούς μου το ήξερε καλά. Στις χειμωνιάτικες βόλτες μας στους πολυσύχναστους δρόμους της Βιέννης μού έλεγε ότι εμείς οι Βλάχοι έχουμε κάποια "μυστικά" που μας βοηθούν σε ό,τι κάνουμε. «Τι μυστικά, παππού;», τον ρωτούσα όλος περιέργεια. Κι αντί να μου τα αποκαλύπτει, μου έλεγε αινίγματα!

6

Δεν είμαι χρυσάφι, μα αξίζω πολύ.
Από ράχη γεννιέμαι χνουδωτή κι απαλή.
Από της Πίνδου τα βουνά στα πέρατα σκορπίζομαι.
Σε μπόγους ταξιδεύω, στις αγορές φημίζομαι.
Τι είμαι; **το** _____

Τον χειμώνα δε φοβάμαι, η βροχή δε με τρομάζει.
Τον τσομπάνο αγκαλιάζω, την Ευρώπη εφοδιάζω.
Τι είμαι; **η** _____

Στα βλαχοχώρια τίποτα δεν πάει χαμένο. Κάθε ζώο, κάθε υλικό, κάθε μονοπάτι έχει τη σημασία του. Αυτό ο παππούς μου το ήξερε καλά. Στις χειμωνιάτικες βόλτες μας στους πολυσύχναστους δρόμους της Βιέννης μού έλεγε ότι εμείς οι Βλάχοι έχουμε κάποια "μυστικά" που μας βοηθούν σε ό,τι κάνουμε. «Τι μυστικά, παππού;», τον ρητούσα όλος περιέργεια. Κι αντί να μου τα αποκαλύπτει, μου έλεγε αινίγματα!

7

Με δύναμη κι υπομονή κόβω, χτυπώ και σκίζω.
Απ' τον κορμό ως τη δοκό πλοία και σπίτια χτίζω.
Φορτώνω τα μουλάρια μου και δρόμους διασχίζω.
Στράτες, βουνά, περάσματα όλα εγώ τα ορίζω.
Ποιος είμαι; ○ -----

Στο δάσος τραγουδώ με ήχο κοφτερό.
Πηγαινέλα, μπρος και πίσω, τον κορμό μπορώ να σχίσω.
Τι είμαι; ΤΟ -----

Στα βλαχοχώρια τίποτα δεν πάει χαμένο. Κάθε ζώο, κάθε υλικό, κάθε μονοπάτι έχει τη σημασία του. Αυτό ο παππούς μου το ήξερε καλά. Στις χειμωνιάτικες βόλτες μας στους πολυσύχναστους δρόμους της Βιέννης μού έλεγε ότι εμείς οι Βλάχοι έχουμε κάποια "μυστικά" που μας βοηθούν σε ό,τι κάνουμε. «Τι μυστικά, παππού;», τον ρωτούσα όλος περιέργεια. Κι αντί να μου τα αποκαλύπτει, μου έλεγε αινίγματα!

8

Ασήμι παίρνω άψυχο κι εγώ το ανασταίνω.
Φτιάχνω σταυρό και φυλαχτό, καντήλι αναμμένο.
Στα χέρια μου γεννιέται μια τέχνη θαυμαστή
που ταξιδεύει σε χωριά και όπου χρειαστεί.
Ποιος είμαι; ○ _____

Μικρά θα μας πεις μα κάνουμε δουλειά.
Σουβλί και σφυρί, φουσερό και φαλίδι,
σε κασελάκι μέσα ...γραμμή για ταξίδι!
Τι είμαστε; **τα** _____ **του...**

Αργυροχρυσοχοιά - Ζωγραφική

Στο καφενείο όπου συχνάζουμε, το «Λευκό Βόδι», δε μένει ποτέ κανείς καθιστός, όταν εμφανίζονται οι κираτζίδες. Πόλις ανοίγει η πόρτα και σε χτυπήσει η μυρωδιά του δρόμου —σκόνη, χώμα και καπνός— όλοι σηκώνονται στο πόδι! Οι ταξιδιώτες κατάσκοποι σωριάζονται βαριά στις καρέκλες και παραγγέλνουν κάτι να φάνε και να πιουν. Κι οι ερωτήσεις πέφτουν βροχή!

«Πόσα καράβια μπάρκαραν απ' το λιμάνι της Σαλονίκης;» φωνάζει ένας Χιώτης έμπορος, πριν καλά καλά προλάβουν να βγάλουν τις κάπες τους.

«Πόσο πήγε η τιμή του μαλλιού στο παζάρι του Βελιγραδίου;» λέει ένας Γιαννιώτης, παίζοντας το κομπολόι του.

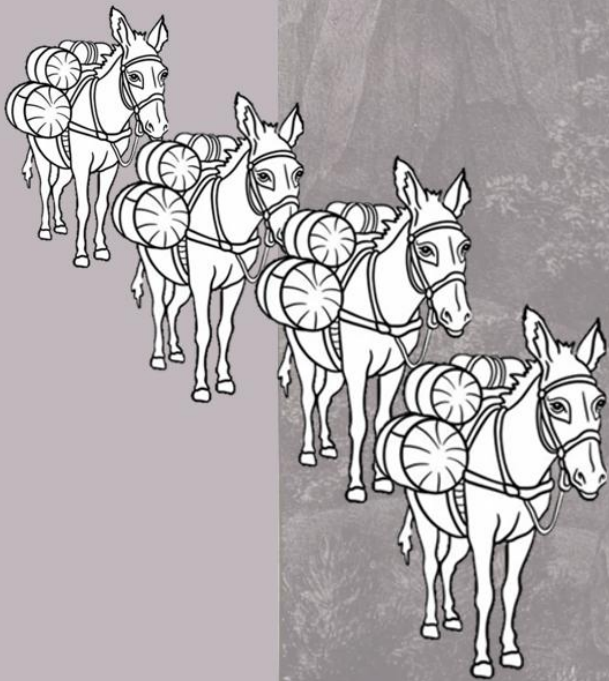
Κι ένα αγораκί από την Κλεισούρα της Καστοριάς, που δουλεύει μαθητευόμενος σε εμπορικό όικο, ρωτάει διστακτικά: «Η μάνα μου... έστειλε το σκουφάκι; Που το 'ταξε στο προηγούμενο ταξίδι...».

Οι κираτζίδες έρχονται από τη Πακεδονία και την Ήπειρο φορτωμένοι δέρματα, σιτάρια, μπαχαρικά, μα και ειδήσεις. Άλλοι γελάνε μαθαίνοντας τα καμύματα των χωριανών στις πατρίδες, άλλοι δακρύζουν ακούγοντας για γάμους, γεννήσεις ή πεθαμούς. Το καφενείο γεμίζει φωνές: ελληνικά, βλαχικά, γερμανικά, σερβικά, ιταλικά, μα και τουρκικά κι εβραϊκά, κόσμος πολύγλωσσος, κόσμος εμπορικός... Τα καλωσορίσματα γρήγορα γίνονται ευχές για καλό κατευόδιο. «Καλό γυρισμό να έχετε! Καλή στράτα! **Τοάρνα μπούνα! Ωάρα μπούνα!**» και τα μουλάρια θα φορτωθούν πάλι με νέεςπραμάτειες, ευρωπαϊκές αυτήν τη φορά, και θα ταξιδέψουν με νέες ιδέες, καινούργιες μόδες και νέες συνήθειες...

Αντιστοιχίζουμε τις λέξεις στα αριστερά με τις σημασίες τους στα δεξιά.

- καραβάνι
- κираτζίς
- πραματευτής
- χάνι
- καραβάν-σεράι
- λοιμοκαθατήριο (λαζαρέττο)

- Μεγάλο πανδοχείο, τόπος συνάντησης εμπόρων και ταξιδιωτών, όπου μπορούν να φάνε, να κοιμηθούν, να φροντίσουν τα ζώα τους, να προσευχηθούν και να πουλήσουν ή να ανταλλάξουν τα προϊόντα τους
- Έμπορος και πωλητής σε διαρκή κίνηση που διαθέτει ποικιλία προϊόντων συνήθως σε παζάρια και πανηγύρια
- Υγειονομικό κέντρο υποχρεωτικής απομόνωσης ταξιδιωτών, εμπόρων και εμπορευμάτων με σκοπό την πρόληψη ή τον περιορισμό της μετάδοσης μολυσματικών ασθενειών (σταθμός καραντίνας)
- Οδηγός του καραβανιού, μεταφοράς, αγωγιάτης
- Ομάδα ανθρώπων που ταξιδεύουν όλοι μαζί για ασφάλεια με άλογα, μουλάρια ή καμήλες, μεταφέροντας εμπορεύματα
- Μικρό πανδοχείο, όπου οι ταξιδιώτες και οι έμποροι μπορούν να κοιμηθούν, να φάνε και να φροντίσουν τα ζώα τους

Παρατηρούμε και συμπληρώνουμε...

Από τον Νότο προς τον Βορρά
Το φορτίο της αναχώρησης:
τα προϊόντα που εξάγονταν

Από τον Βορρά προς τον Νότο

Το φορτίο της επιστροφής:

τα προϊόντα που εισάγονταν

Στο καφενείο όπου συχνάζουμε, το «Λευκό Βόδι», δε μένει ποτέ κανείς καθιστός, όταν εμφανίζονται οι κираτζήδες. Πόλις ανοίγει η πόρτα και σε χτυπήσει η μυρωδιά του δρόμου —σκόνη, χώμα και καπνός— όλοι σηκώνονται στο πόδι! Οι ταξιδιώτες κατάκοποι σωριάζονται βαριά στις καρέκλες και παραγγέλνουν κάτι να φάνε και να πιουν. Κι οι ερωτήσεις πέφτουν βροχή!

«Πόσα καράβια μπάρκαραν απ' το λιμάνι της Σαλονίκης;» φωνάζει ένας Κιώτης έμπορος, πριν καλά καλά προλάβουν να βγάλουν τις κάπες τους.

«Πόσο πήγε η τιμή του μαλλιού στο παζάρι του Βελιγραδίου;» λέει ένας Γιαννιώτης, παίζοντας το κομπολόι του.

Κι ένα αγораκι από την Κλεισουρά της Καστοριάς, που δουλεύει μαθητευόμενος σε εμπορικό οίκο, ρωτάει διστακτικά:

«Η μάνα μου... έστειλε το σκουφάκι; Που το 'ταξε στο προηγούμενο ταξίδι...».

Οι κираτζήδες έρχονται από τη Μακεδονία και την Ήπειρο φορτωμένοι δέρματα, σιτάρια, μπαχαρικά, μα και ειδήσεις.

Άλλοι γελάνε μαθαίνοντας τα καμώματα των χωριανών στις πατρίδες, άλλοι δακρύζουν ακούγοντας για γάμους, γεννήσεις ή πεθαμούς. Το καφενείο γεμίζει φωνές: ελληνικά, βλαχικά, γερμανικά, σερβικά, μα και τουρκικά κι εβραϊκά,

κόσμος πολύγλωσσος, κόσμος εμπορικός... Τα καλωσορίσματα γρήγορα γίνονται ευχές για καλό κατεύοδιο. «Καλό γυρισμό να έχετε! Καλή στρατά! **Τοάρνα μπούνα! Οάρα μπούνα!**» και τα μουλάρια θα φορτωθούν πάλι με νέες

πραμάθειες, ευρωπαϊκές αυτήν τη φορά, και θα ταξιδέψουν με νέες ιδέες,

καινούργιες μόδες και νέες συνήθειες...

1. Το βιβλιαράκι αυτό λέγεται *Δρομοδείκτης της Ελλάδος*. Τι βιβλίο είναι ο *Δρομοδείκτης* και σε τι χρησιμεύει;

α. Ένας οδηγός για τα συνεργεία των δήμων για να γνωρίζουν πού πρέπει να τοποθετήσουν πινακίδες οδικής σήμανσης και πού φωτεινούς σηματοδότες (φανάκια κυκλοφορίας).

β. Ένα πρακτικό βοήθημα για όσους ταξιδεύουν στον δρόμο ή μεταφέρουν ανθρώπους και αγαθά για να γνωρίζουν τα σημεία των διαδρομών και τις αποστάσεις από τον έναν σταθμό στον άλλο.

γ. Ένα εγχειρίδιο του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (ΚΟΚ) για να γνωρίζουν οι οδηγοί πώς πρέπει να οδηγούν και να αποφεύγονται έτσι τα τροχαία ατυχήματα.

Ποιο είναι το αντίστοιχο ψηφιακό εργαλείο που χρησιμοποιούμε σήμερα;

2. Πηγαίνουμε στις σελίδες 26 και 27 του βιβλίου. Η διαδρομή είναι «Από Θεσσαλονίκη εις Γιανιτζά, Βοδενά, Μπιτώλια, Οχρίδαν και Σκόδραν».

(Η αφετηρία του ταξιδιού είναι η Θεσσαλονίκη και ο τελικός προορισμός η πόλη Σκόδρα της σημερινής Αλβανίας.)

Ποιος είναι ο συνολικός χρόνος διάρκειας του ταξιδιού και ποιο/-α το/τα μεταφορικό/-ά μέσο/-α;

α. Τέσσερις μέρες περίπου με ινδικούς ελέφαντες και καμήλες

β. 37 ώρες με μικρά λεωφορεία και τρίκυκλα

γ. 93 ώρες με μουλάρια, κάρα και με τα πόδια

Πόσο διαρκεί σήμερα το ίδιο ταξίδι με το αυτοκίνητο;

3. Ποιες τεχνικές υποδομές αναφέρονται; Για ποιον λόγο;

α. Χάνια για στάθμευση, ανεφοδιασμό και διανυκτέρευση και γεφύρια για ασφαλή διάβαση των ποταμών

β. Χάνια για στάθμευση και διανυκτέρευση και βενζινάδικα για ανεφοδιασμό καυσίμων

γ. Γεφύρια για σίγουρη διέλευση οδοιπόρων και ζώων και δημόσιες βρύσες για προμήθεια πόσιμου νερού

4. Με δεδομένο ότι οι άνθρωποι κινούνταν κατά μέσο όρο 9 ώρες την ημέρα, πόσες ώρες/ημέρες περίπου θα ήθελαν για να φτάσουν από τη Θεσσαλονίκη στη Σκόδρα;

α. 10 μέρες

β. 5 μέρες και 10 ώρες

γ. 15 μέρες και 2 ώρες

**Κουίζ...!
Κυκλώνουμε τη σωστή, κατά τη γνώμη μας, απάντηση.**

12

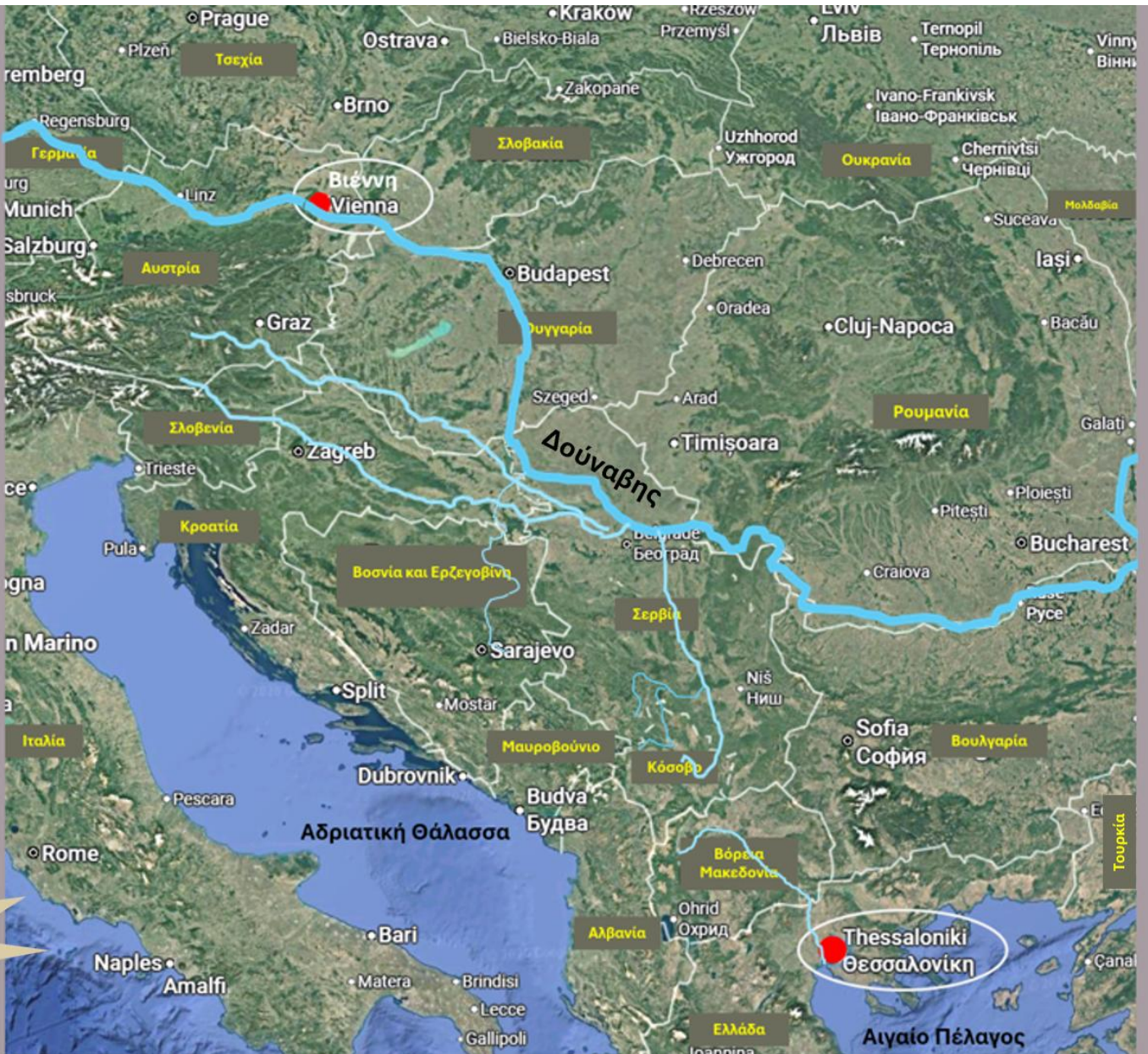
Παρατηρούμε τον χάρτη της Βαλκανικής Χερσονήσου και της Κεντρικής Ευρώπης.

Οι γαλάζιες γραμμές ορίζουν τα κυριότερα ποτάμια που διασχίζουν την περιοχή.

Τον 18^ο και 19^ο αιώνα τα ποτάμια ήταν πολύ σημαντικά στις στεριανές μετακινήσεις και στην ανάπτυξη του εμπορίου, γιατί...

- α. προσφέρονταν για τη διεξαγωγή κωπηλατικών αγώνων, δίνοντας την ευκαιρία στους γύρω οικισμούς να προσελκύσουν αθλητές και τουρίστες.
- β. στα νερά τους ζούσε μια μεγάλη ποικιλία ψαριών, η αλιεία των οποίων συνεισέφερε οικονομικά στις παρόχθιες πόλεις.
- γ. πρόσφεραν πόσιμο νερό στα караβάνια και λειτουργούσαν ως δρόμοι για τα ποταμόπλοια που μετέφεραν ανθρώπους και εμπορεύματα.

Πώς ονομάζεται το μεγάλο πλωτό ποτάμι που διασχίζει τέσσερις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες;

Οι δουλειές πηγαίνουν καλά. Προμήθειες, λογαριασμοί, αλισβερίσι... Πέρες γεμάτες αριθμούς και συμφωνίες. Στο Νόβι Σαντ έχουμε δικούς μας ανθρώπους κι ένα μεγάλο κατάστημα στην Οδησό που φέρει το όνομά μας. Ο πατέρας φτάνει στο γραφείο νωρίς, μελετάει τα χαρτιά της εταιρείας και δίνει οδηγίες στα ελληνικά με επίσημο και αυστηρό ύφος. Τις Κυριακές, μετά το μεσημεριανό φαγητό, ο παππούς τραγουδάει βλαχικά τραγούδια. Η γιαγιά κοιμίζει στην κούνια τον μικρό μου αδερφό με βλαχικά νανουρίσματα. Όταν πήγαίνα στο σχολείο, ο δάσκαλος μάς μιλούσε για έναν τυφλό ποιητή τον Όμηρο και για το πόσο πολύ είχε θυμώσει ο ηρωικός Αχιλλέας με τους Αχαιοούς έξω από τα τείχη της Τροίας.

Απαντούμε στις ερωτήσεις, επιλέγοντας «Σωστό» ή «Λάθος».
Τα κείμενα της ενότητας μπορούν να μας βοηθήσουν...

1. Οι παροικίες είναι σύμπλεγμα νησιών στη Μεσόγειο Θάλασσα.
Σωστό / Λάθος

2. Οι πάροικοι ενδιαφέρονταν κυρίως να δημιουργήσουν αθλητικά κέντρα και πάρκα αναψυχής.
Σωστό / Λάθος

3. Οι απόδημοι Ελληνόβλαχοι μιλούσαν και βλαχικά και ελληνικά και γερμανικά εφόσον βρίσκονταν στη Βιέννη, ουγγρικά αν βρίσκονταν στη Βούδα ή την Πέστη, σερβικά αν ζούσαν στο Βελιγράδι και οι περισσότεροι κατανοούσαν ή/και γνώριζαν τουρκικά ή και κάποια άλλη από τις βαλκανικές ή ευρωπαϊκές γλώσσες.
Σωστό / Λάθος

4. Οι πάροικοι ήταν κυρίως γυμναστές, δημοσιογράφοι, πυροσβέστες και ηθοποιοί.
Σωστό / Λάθος

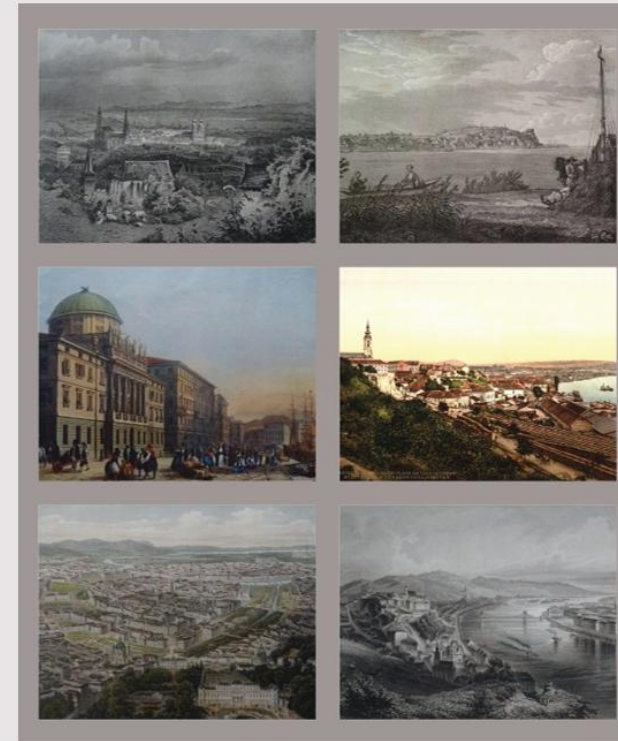
5. Οι πάροικοι ζούσαν σε φτωχικές καλύβες στα προάστια των πόλεων όπου είχαν εγκατασταθεί.
Σωστό / Λάθος

6. Στο σχολείο διδάσκονταν κατά προτεραιότητα τα ελληνικά, γιατί η ελληνική γλώσσα ήταν εκείνη την εποχή η γλώσσα του εμπορίου και των γραμμάτων.
Σωστό / Λάθος

Μας μάθαινε ακόμα να «διαβάζουμε» τα αστέρια στον νυχτερινό ουρανό, να εξερευνούμε την υδρόγειο σφαίρα και να κλίνουμε σωστά τους χρόνους των ρημάτων. Αγαπώ τη ζωή στη Βιέννη: τα μαγαζιά με τις ψάλλινες βιτρίνες, τη μυρωδιά της φρεσκοτυπωμένης εφημερίδας, τα πλοία του Δούναβη. Παρόλο που και η Αυστρία έχει βουνά, τα βουνά της Πίνδου είναι στις κουβέντες των μεγάλων. Άλλος μιλάει δυνατά, άλλος ψιθυριστά. Όλων όμως οι φωνές ακούγονται αλλιώς...

Από τα βλαχοχώρια της Πίνδου...

Το χωριό των προγόνων μου
δεν το έχω επισκεφθεί ποτέ.
Από τις διηγήσεις των
νεοφερμένων στη Βιέννη
πλάθω στο μυαλό μου εικόνες
για τα σπίτια και το τοπίο του.
Κι αυτές οι εικόνες δε μοιάζουν
καθόλου με όσα αντικρίζω στην
αυστριακή πρωτεύουσα.

...στις
μητροπόλεις
της Κεντρικής
Ευρώπης

14

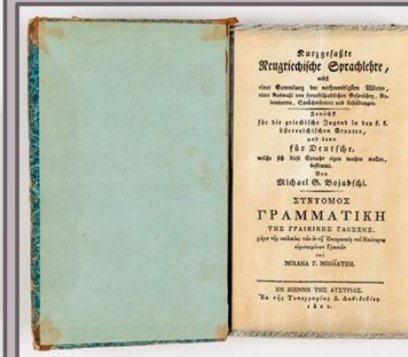
Παρατηρούμε και συγκρίνουμε τους τόπους της γενέθλιας γης με τους τόπους της μετανάστευσης.

- Ποιες περιοχές χαρακτηρίζονται ορεινές και ποιες παραποτάμιες ή παραθαλάσσιες;
Πού κυριαρχεί το βουνό και πού η πεδιάδα;
- Πού υπάρχουν περισσότερα ψηλά κτήρια και πού περισσότερα χαμηλά;
- Πού υπάρχουν λιμάνια και γέφυρες;
- Πού φαίνονται οι δρόμοι πιο φαρδείς και πιο οργανωμένοι;
- Πού θα ήταν πιο εύκολες οι μετακινήσεις;
- Πού θα υπήρχαν περισσότερα εργαστήρια, περισσότερες αγορές και περισσότερα σχολεία;

Κυνήγι θησαυρού!

**Αναζητούμε στην έκθεση αυτά τα έξι αντικείμενα που συνδέονται με συγκεκριμένες ευεργεσίες!
Αντλούμε πληροφορίες από τα συνοδευτικά τους κείμενα και συμπληρώνουμε τον πίνακα.**

Μπορεί να μην έχω πάει ποτέ στο χωριό των δικών μου, αλλά παράγγειλα στους καλύτερους μαστόρους της περιοχής το ζυλόγλυπτο τέμπλο της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου. «Θα κοστίσει πολλά λεφτά», βιάστηκαν κάποιοι να με προειδοποιήσουν. «Όσα χρειαστούν κι ακόμη περισσότερα», απάντησα και σώπασαν. Ένα πρωί είδα τον παππού να κάνει τον σταυρό του μπροστά στο εικονοστάσι. «Καλάλι, παππού μου!» του είπα. «Σαν τον πατέρα σου κι εσύ», αποκρίθηκε. «Χθες βράδυ στη συντροφιά του Αυστριακού βαρόνου τον άκουσα να λέει πως ετοιμάζει μια μεγάλη δωρεά για το ορφανοτροφείο της πόλης». «Γιατί ο Ππέλλιος;», του λέω. «Ξεχνάς πως με δικά του χρήματα σπουδάζουν στην Ευρώπη φτωχά παιδιά από τα βλαχοχώρια; Κι οι Κλεισουριώτες; Δεν έχτισαν σχολείο με μεγάλη βιβλιοθήκη; Κι όσοι από τους Βλάχους στέκουν πιο γερά οικονομικά και τι δεν έχουν προσφέρει στην Αθήνα...». Είχα πάρει φόρα! Ο παππούς με άκουγε χαμογελαστός. «Αυτό θα πει συναγωνισμός, παιδί μου! Κι όσο μπορείς να δίνεις», είπε και με τράβηξε κοντά του κλείνοντάς με στην αγκαλιά του.

Υπάρχει μια μεγάλη οικογένεια Ελληνοβλάχων από τις πιο πλούσιες της διασποράς, που έζησε και δημιούργησε μακριά από την πατρίδα της, αλλά δεν την ξέχασε ποτέ! Ποια είναι τα κεντρικά της πρόσωπα; Αναζητούμε τα ίχνη τους στην έκθεση (μέσα από αντικείμενα που συνδέονται μαζί τους και κείμενα που μιλούν για αυτούς) και «ξεκλειδώνουμε» την ταυτότητά τους, βρίσκοντας **δέκα** λέξεις στο κρυπτόλεξο!

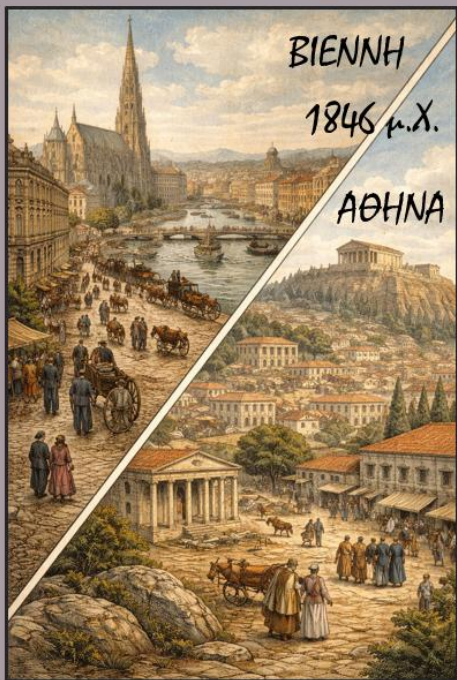
Αναζητούμε: **τρία ονόματα τόπων**
δύο ονόματα και
ένα επώνυμο προσώπων
δύο ιδιότητες
δύο δημόσιες δομές

Κ	Ρ	Υ	Σ	Π	Ο	Υ	Γ	Η	Φ	Α	Λ	Ι	Π	Φ	Σ
Τ	Α	Ν	Ι	Α	Μ	Π	Ε	Π	Ε	Δ	Η	Λ	Ο	Τ	Χ
Ω	Σ	Ι	Α	Σ	Ι	Μ	Ω	Ν	Τ	Ι	Ξ	Υ	Ρ	Α	Σ
Θ	Ε	Ν	Α	Σ	Τ	Ε	Ρ	Ο	Σ	Κ	Ο	Π	Ε	Ι	Ο
Α	Μ	Α	Ι	Δ	Υ	Ο	Γ	Δ	Ε	Τ	Ρ	Η	Β	Ο	Α
Ζ	Η	Ε	Π	Ι	Χ	Ε	Ι	Ρ	Η	Μ	Α	Τ	Ι	Ε	Σ
Ο	Σ	Λ	Α	Π	Ρ	Υ	Ο	Β	Τ	Ε	Κ	Ζ	Ε	Λ	Ι
Χ	Ε	Γ	Α	Λ	Υ	Τ	Σ	Π	Ο	Ζ	Α	Μ	Ν	Ω	Ν
Α	Σ	Π	Ι	Ω	Χ	Ρ	Ε	Ι	Ω	Α	Δ	Ι	Ν	Π	Α
Σ	Α	Τ	Ο	Μ	Α	Γ	Ι	Ε	Σ	Φ	Η	Λ	Η	Κ	Σ
Α	Θ	Η	Ν	Α	Β	Η	Κ	Τ	Ω	Λ	Μ	Α	Π	Ρ	Ο
Ρ	Ο	Υ	Ν	Τ	Ι	Β	Ι	Ω	Ζ	Ι	Ι	Σ	Α	Ι	Σ
Ε	Χ	Ι	Λ	Ε	Ο	Ι	Σ	Α	Γ	Ο	Α	Τ	Υ	Μ	Ε
Δ	Α	Μ	Ο	Σ	Χ	Ο	Π	Ο	Λ	Η	Ζ	Υ	Μ	Ι	Τ

Ο Γεώργιος Σίνας, το Αστεροσκοπείο Αθηνών, τα ναυτικά χρονόμετρα ακριβείας και η επίσημη ώρα Ελλάδας

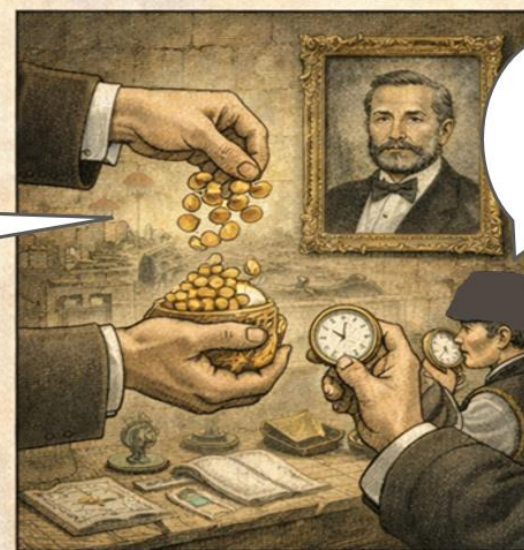
BIENNH

1846 μ.Χ.

ΑΘΗΝΑ

Ένα πρωινό, στον Λόφο των Νυμφών, στο Θησείο...

Φτιάχνουμε το δικό μας κόμικ!
 Παρακολουθούμε το βίντεο για τον Γεώργιο Σίνα και τα ναυτικά χρονόμετρα του Αστεροσκοπείου Αθηνών και συμπληρώνουμε τα "συννεφάκια" στο κόμικ με δικούς μας διαλόγους!

Ώρα για παζλ!

Ποιο κτήριο εικονίζεται;
Ποιος εθνικός ευεργέτης
συνδέεται με αυτό;

18

Πια ανοιξιάτικη μέρα του 1890 έφτασα ξημερώματα στην πρωτεύουσα της Ελλάδας μ' ένα βλαχικό καραβάνι. Είμαι μεγάλος πια και τα ταξίδια με κουράζουν. Αλλά την Αθήνα έπρεπε να τη δω! Στη Βιέννη ακούμε τόσα γι' αυτήν...

Περπάτησα στους δρόμους, μα οι πέτρες και οι λακκούβες μού πλήγωναν τα πόδια. Νερά λιμνάζανε εδώ κι εκεί και λέρωναν τα ρούχα και τα παπούτσια μου. Κι όμως, μέσα σε αυτήν την ακαταστασία, οι πορτοκαλιές μοσχοβολούσαν γλυκά κι από τις αυλές των σπιτιών ακούγονταν κοκόρια που διαλαλούσαν το ζύπνημα της μέρας.

Οι άνθρωποι λιγοστοί. Ένας τραβούσε ένα κάρο με λαχανικά. Κάποιος άλλος, καβάλα σ' ένα γαϊδουράκι, πουλούσε στάμνες και πιθάρια. Η πόλη —αν και πρωτεύουσα— μου φαινόταν σα μεγάλο χωριό.

Ξαφνικά υψώνονταν μπροστά μου τα μεγάλα κτήρια —λαμπρά, επιβλητικά, με κολόνες και αετώματα που θυμίζουν αρχαιοελληνικούς ναούς. Το Πανεπιστήμιο, η Ακαδημία, το Πολυτεχνείο, το Αστεροσκοπείο... Στέκονται εκεί, σχεδόν παράταιρα μέσα στο τοπίο, όμως δε βρέθηκαν τυχαία.

Υπάρχουν χάρη σε εκείνους τους ανθρώπους που συναντώ στα σαλόνια της Ευρώπης —τους Βλάχους εμπόρους που οι ίδιοι, οι γονείς ή οι παππούδες τους είχαν ξεκινήσει από ορεινά χωριά της Πακεδονίας και της Ηπείρου. «Δώρα από μακριά!», φώναζα σε μια γριουλά που με κοιτούσε από το κατώφλι ενός σπιτιού, παραξευραμένη ίσως για το ημίψηλο καπέλο μου ή το χρυσό μου ρολόι που ξεπρόβαλλε από το γιλέκο μου. «Δώρα από μακριά!», επανέλαβα, «Από Βλάχους πραγματευτάδες με σεντούκι και καρδιά!».